

Otroštvo kot grenkoba v poeziji Hannah Koselj Marušič in Veronike Razpotnik

DOI: 10.4312/Obdobja.44.127-134

Tonja Jelen, Kulturno izobraževalno društvo KIBLA, Maribor; jelen.tonja@gmail.com

Prispevek želi prikazati otroštvo skozi oči subjektov v poeziji Hannah Koselj Marušič in Veronike Razpotnik. Poezija obeh se dotika destruktivnosti, raztelesenja, nasilja in eskapizmov odraslih. Pogosta sta čustvena pogojenost in nasilje, ki ga odrasli – starši – izvajajo nad svojimi otroki. Primarna družina ne pomeni zavetja in varnosti, temveč številne odklonskosti, ki jih subjektu kažeta v odrasli dobi. Razkroj podobe družine je torej v obravnavani poeziji zelo nazoren. Gre za samopoškodovanje pesniških subjektov in poškodovanje drugih v odrasli dobi, obenem pa gre za velik klic po pomoči in ljubezni. Obravnavana poezija se pri obeh pesnicah dotika čustvovanja, pri čemer imajo veliko vlogo nefunkcionalna primarna družina in medosebni odnosi, ki vplivajo na dožemanje telesa. Velika silnica pri tem je v obravnavanih pesniških zbirkah tudi erotika ter njeno dožemanje in pojmovanje v odrasli dobi.

eskapizmi, nefunkcionalna družina, telo, erotika, (samo)poškodovanje

This article presents childhood through the eyes of the female subjects in the poetry of Hannah Koselj Marušič and Veronika Razpotnik. The poetry of both deals with the destructiveness, disembodiment, violence, and escapism of adults. The emotional conditioning and violence that adults (parents) exert on their children are common. The primary family does not represent shelter and security, but rather numerous deviations that the subjects display in their adulthood. The decomposition of the image of the family is therefore very clear in the poetry examined. This is about self-harm by the poetic subjects and harming others in adulthood, as well as a powerful cry for help and love. The poetry of both authors touches on emotions, with a dysfunctional primary family and interpersonal relationships that affect the perception of the body playing a major role. In the poetry collections studied, eroticism and its perception and understanding in adulthood is also a major factor in this regard.

escapism, dysfunctional family, body, eroticism, (self-)harm

1 Uvod

Najnovejša slovenska poezija pri mlajši generaciji, rojeni po letu 1990, pogosto razčlenjuje družinske odnose, dožemanje telesa in spolno usmerjenost. Če so pomemben prelom v osemdesetih letih 20. stoletja v slovenski književnosti pomenili poezija Braneta Mozetiča in Nataše Velikonja ter proza Suzane Tratnik, se zdaj val literature LGBT nadaljuje. Pojmovanje te vrste literature se v zadnjem času širi, kar se kaže tudi v oznaki LGBTQAI+; vsi avtorji, kot npr. uveljavljena, večkrat nagrajena pesnica Anja

Alojzija Zupan Sosič (ur.): *Čustva in slovenska književnost*.
Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025 (zbirka Obdobja, 44)
ISSN: 1408-211X, e-ISSN: 2784-7152
ISBN 978-961-297-712-2, 978-961-297-709-2 (PDF)

Zag Golob,¹ se z njo sicer ne želijo identificirati. Med tovrstnimi literarnimi deli je vredno omeniti zbornike in antologije,² pa tudi pomembna literarna mesta in funkcije, ki jih s svojo brezkompromisno držo z nazori, kot so (literarni) nastopi in intervjuji, zasedajo in zagovarjajo.³ Njihova poezija je kakovostna, nagrajena s pomembnimi literarnimi nagradami.

V pričujočem prispevku se interpretativna analiza omejuje na dve perspektivni avtorici: Hannah Koselj Marušič in Veroniko Razpotnik, čeprav bi vanjo lahko uvrstila tudi poezijo Vesne Liponik, Pina Pograjca, Toma Vebra idr.⁴ S sodobno interpretacijo in primerjalno metodo bom prikazala poezijo omenjenih avtoric, pri čemer bom uporabila teorijo spolne identitete in kvir⁵ teorije (Zupan Sosič 2021: 121–127). Poezijo Hannah Koselj Marušič in Veronike Razpotnik sem izbrala predvsem zaradi kakovosti, močne ekspresivnosti in družbenokritičnosti v obeh pesniških zbirkah. Razčlenjujeta podobo nevarnih družinskih odnosov, ki v odrasli dobi vodijo v bolečino, zasvojenosti in nenehno nezadovoljstvo. Tanja Božić in Anja Drab, ki ju je generacijsko mogoče umestiti v enako obdobje, denimo v svoji poeziji o družini pišeta popolnoma drugače, saj jo prikazujeta kot varen pristan in se močno identificirata z določenimi družinskimi člani (Božić npr. s teto). Zaradi motivnih podobnosti bi poezijo Drab in Božić lahko povezali s poezijo Jureta Jakoba (Zupan 2011: 144). Se pa nevarnih družinskih odnosov že loteva pesnica Anja Novak - Anjuta.

Razpotnik (roj. 1997) in Koselj Marušič (roj. 1996) prikazujeta destruktivni mikrosvet, o katerem se jima zdi vredno govoriti in ga – kot razumem – tudi celiti, saj jima primarna družina in dom nista predstavljala varnosti in se v sedanjem svetu stežka znajdeteta: »Družina je, ne glede na njeno konkretno podobo in odnose, temeljna struktura razvoja vsakega posameznika, saj se znotraj nje oblikuje in nastane identiteta.« (Zupan 2011: 143) Čeprav nam priročniki za samopomoč ponujajo marsikaj (o čemer ironično piše Razpotnik, ki to vrsto literature zavrača), nam prav leposlovje ponuja mnogo več. Obravnavani zbirki *vse je eno vse je vseeno* Hannah Koselj Marušič in *Sršena pičim nazaj* Veronike Razpotnik s perspektive uvida v otroštvo subjekt in prav tako njuno zgodnjo odraslost pomembno prikazujeta nestabilne družinske odnose, ki vplivajo na njuno osebnost ter medsebojne odnose in se prenašajo naprej, v njunem odraslem obdobju subjekt. Ne gre za patetično ubesedovanje previtega spominjanja,⁶ saj je nizanje žalostnih dogodkov, ki se pojavljajo kot digresija in lastne streznitve, prežeto z ironijo. V bitju poezije namreč ponujata več, saj nizanje drobnih epizod, razmišljanj,

1 Sicer rojena 1979.

2 *Srca v igri: Izbor leposlovnih del mladih slovenskih avtoric_jev LGBTQ+*, uredila Tom Veber in Tonja Jelen (Maribor: Mladinski kulturni center, 2021).

3 Mišljene so literarne vloge, kot so uredniki oz. urednice, pesniki oz. pesnice, prevajalci oz. prevajalke, aktivisti oz. aktivistke.

4 Razvrščeni so po abecednem vrstnem redu.

5 Izbrala sem oznako *kvir*, ne *queer*.

6 Besedno zvezo sem iznašla sama. Porodila se mi je ob branju obravnavane zbirke Koselj Marušič, prav tako ob prizorih filma *Trainspotting* (1996), ki sem ga gledala kot najstnica. Gre za spominjanje nazaj, ki deluje kot previjanje nazaj, zlasti še VHS-kaset, saj sem med gledanjem fotografij in pesmi na tak način dojemala doživljanje protagonista, kot da se vse vrti naprej in nazaj.

naštevaje citatov staršev preraščajo v močno poetiko z jasnimi sporočili, kako destruktivni so lahko odnosi v primarni družini. Izpovedi o družini sta torej skozi motiviko predstavljeni kot nekaj popolnoma negativnega in slabega, pogosto je v njej najti pogojevanje in žalitve, ki se kažejo kot zelo znani vzorci toksičnih okolij. Druga plat je odraslo obdobje, ki prikazuje erotične odmike: ti pogosto niso zavezani ljubezni, temveč odmikom iz vsakdanjega sveta in k užitku. Čeprav bi njuno poezijo z vidika skupnosti LGBTQAI+ označila kot aktivistično, kot ozaveščanje o sami problematiki in sprejemanju, je tudi opozarjanje na kompleksne družinske odnose, ki presega sam aktivizem, ena izmed pomembnih problematik, ki jo je treba poudariti. Obravnavana poezija se dotika nove občutljivosti oz. nove senzibilnosti za drugost (Burzyńska, Markowski v: Zupan Sosič 2021: 122). Obe subjektki s svojimi telesi vstopata na novo sceno, na prizorišče, na katerem je pomembno telo in z njim naslada z obeh strani. Poezijo bi tako lahko označila kot kvir poezijo, saj najdemo v njej spajanje analize produkcije modernega telesa in prihod postmodernih teles na sceno (Andrieu, Boetsch v: Zupan Sosič 2021: 123). Jasno je, da se v obeh primerih telo dojema kot objekt opazovanja in spolnega akta, ki se ga vidi, se mu predaja, pri Koselj celo kakorkoli zlorablja: »si mi rekel / pri mojih šestnajstih / in svojih nekajinšestdesetih / medtem ko si me posiljeval s pogledom« (Koselj Marušič 2024: 54). Pri tem se s to poezijo ruši patriarhat in klasično predstavo o idealni družini.

V nadaljevanju bom poskušala prikazati t. i. razvojni lok čustvovanja, ki se začne z najnežnejšimi leti, torej otroštvom, v družini in nato z zgodnjo odraslostjo, v kateri vrejo spomini na izgubljeno, uničeno otroštvo in nato dojemanje erotike, ki nastopi v odrasli dobi. Pri tem se prepletata preteklost in sedanjost, pogosto gre za podajanje realnih dogodkov, ki se počasi razvijajo v spominjanje oz. prikaz življenja – to je predvsem otroštva in zgodnje odraslosti, ki je prepleteno s spomini in raznimi erotičnimi dogodki na zabavah. Ljubezenska poznanstva se po navadi ne razvijejo v daljše ljubezensko razmerje. Pri tem ima močno plat približevanje in oddaljevanje v obeh obravnavanih pesniških zbirkah (Zupan Sosič 2009: 172–173).

2 Poezija Hannah Koselj Marušič in Veronike Razpotnik

2.1 Hannah Koselj Marušič: vse je eno vse je vseeno

V prispevku sem se motivno-tematsko osredinila na otroštvo in dojemanje družine, telesa, čustvovanja, ljubezni in erotike v odrasli dobi. Natrgana, ekspresivna in impulzivna izraznost v obeh obravnavanih zbirkah nakazuje na mračno obdobje otroštva. Če je poezija intimističnega toka prikazovala izgubljeno otroštvo (Novak Popov 2014: 169), lahko to poimenovanje prenesem tudi na obravnavane pesmi, vendar ne zaradi vojne in smrti staršev. Izgubljeno otroštvo se kaže predvsem zaradi nasilja pri Veroniki Razpotnik in očetove zapustitve ter visokih pričakovanj matere v poeziji Hannah Koselj Marušič. Ironija se v prej omenjeni poeziji kaže v dodanih fotografijah, ki prikazujejo idealno življenje deklice, obdane s številnimi igračami in z izbrano hrano (motivika torte in jagod s smetano je upodobljena tudi v poeziji). Vendar nam njena poetika prikazuje popolnoma nasprotno notranje doživljanje subjektke: »petnajst let kasneje / se med gol-

tanjem antidepresivov sprašujem / kam je izginila tista Hannika s tisoč podpisov v roza beležki / *njo sm mela rada usaj js*» (Koselj Marušič 2024: 23). Pri tem gre za ponovni prikaz razkroja družine (Novak Popov 2014: 173), ki ves čas razpada in nima nobenega pravega sidra in pomena, tudi če gre za reči, ki jih ima subjektka rada: čeprav ceni knjige, jih ne želi prejemati od svojega očeta: »knjiga je lepo darilo / če ni od fotra« (Koselj Marušič 2024: 40). Odklonskost je izražena neposredno, subjektka ne čuti pristnega odnosa ne z mamo ne z očetom, presenetljivo tudi ne z babico. Gre za absoluten izraz bivanjske tesnobe, čustva so močno poudarjena, pri čemer gre za izrazit odpor do staršev, ne nazadnje tudi do ljudi, s katerimi se zapleta v odnose, tudi seksualne. Grobost izraza se oddaljuje od patetike, subjektka prehaja iz notranjega otroka v odraslo osebo ter nenehno kroži v čustvih in s tem spominih.

Družina v izbrani zbirki *vse je eno vse je vseeno* ne predstavlja varnega pristana, zato tudi pesniški subjekt ne zmore čutiti pristnosti in varnosti, zaradi česar se pogosto na različne načine poškoduje. Poudariti je treba, da ne oče in ne mati subjektke nista zagotovila stabilnega, kaj šele srečnega življenja. Po eni strani je bil odsoten oče: prva pesem v zbirki z naslovom *razglednica z Japonske govori*⁷ o tem, da je oče njo in njeno mater zapustil pri šestih mesecih. Mati je ljubezen ves čas pogojevala z njeno pridnostjo, četudi te zagotovitve o upoštevanju materinih želja niso bile dovolj, kar kaže v pesmi z naslovom *pridna poredna pridna*. Podobo očeta zreducira celo na črko r in ji posveti celo cikel.

Poezija Hannah Koselj Marušič v pesniški zbirki *vse je eno vse je vseeno* že s samim naslovom kaže na odpor do sveta in sprijaznitev s tem. Sodobna generacija, ki stremi k ideologiji gibanja voke, kot prebujenja, se po drugi strani upira vsem normam in tradicionalnim vzorcem, saj ji prav ti niso dali varnega pristana. Idealizma ni mogoče najti, saj ga ni že od vsega začetka; zgodnji odhod očeta je pokazal, kako globoke rane ji je to pustilo za vse življenje. Prav tako se upodabljata podobi mame in stare mame, ki v sami poeziji ter prozi kažeta na drugačne vzorce, kar prikazujejo fotografije v hibridni pesniški zbirki. Tudi samo telo subjektke ni več zgolj telo, je performativ – motivi seksualnih užitkov ali zaklinjanj zaradi spolne nedotakljivosti, motiv splava in prizor opravljanje male potrebe kažejo na to, »da spol ni to, kar nekdo je, ampak kar nekdo počne« (Culler 2008: 121).

2.2 Veronika Razpotnik: *Sršena pičim nazaj*

Tudi v pesniški zbirki *Sršena pičim nazaj* Veronike Razpotnik imajo primarni izraz čustva, ki jih je mogoče razumeti kot primarni krik opisa spominov na otroštvo znotraj primarne družine. Veronika Razpotnik z nizanjem misli, konkretnih posamičnih dogodkov, ki so predvsem spomini, razvija izpisovanje spominov. Na podlagi njih je ustvarjen prikaz družinskega vzdušja, prav tako prikaz celotne subjektke družine. Izvemo, da družino sestavljajo mati, oče, subjektka in pet bratov, pri čemer navidezno srečno življenje velike družine ni resnično. Vtis o edinem varnem pristanu – pa še zanj obstaja

7 Naslov pesniške zbirke in naslovi pesmi so pisani z malo začetnico, zato jih tako navajam tudi v prispevku.

dvom – predstavlja materina mati: »pritekla je babica / in se zadrila / da sem točno taka / kot moja mama« (Razpotnik 2024: 28). Druga pesniška zbirka pesnice Veronike Razpotnik *Sršena pičim nazaj* se posveča čustvom, ki so vseprisotna. Pogosto so negativna in jih ne doživlja samo posameznica, vsak od bratov kaže na odklonsko vedenje in potencialne izgube, zaradi katerih se mati, ki prekriva fotografijo z vsemi člani družine, boji. Zelo povedno je, da Razpotnik piše o tem, da je celotna družina poškodovana, saj pravi, da dom vsi zapuščajo v kosih: »od hiše odhajamo v kosih / se naložimo v samokolnico / in peljemo do odlagališča / kjer kup poskušamo spet sestaviti / brez priloženih navodil za uporabo« (Razpotnik 2024: 31). Lahko bi rekla, da ne gre samo za posamično doživljanje slabih odnosov, temveč za celotno družinsko travmo. Raztelešenje je tako fizično kot psihično. Ne družina ne dom ne ponujata zaščite: »dom je nepredvidljiv / in vsak teden na drugem mestu / knjige pa vselej / na dnu mojega nahrbtnika« (Razpotnik 2024: 20).

Velik pomen subjektu predstavljajo knjige, ki imajo globoko metaforiko. Vendar ji kljub temu vse, kar počne na intelektualni ravni, ne ponuja človečnosti: »govorim tri jezike / berem knjige in pišem poezijo / a še vedno / znam samo renčati« (Razpotnik 2024: 32).

Neposredne avtobiografske prvine, neposredno izražanje in jasen krik po bližini so glavne značilnosti zbirke *Sršena pičim nazaj*. Razpotnik si za ponavljajoči se verz na začetku pesmi izbere »imela sem pet let«. Izjemna metaforika se kaže v več pesmih, pesniški jaz je izpraznjena vreča, polna steklenica, ki bo vsak čas eksplodirala ali se razbila – v pesmi *Steklo*. Varnega pristana namreč ni, ta je lahko samo babica ali številne ljubimke, ki so poimenovane kot *bejbe*, pri čemer je pri njih najpomembnejši ples ali odnos, ki omogoča skorajda edini stik brez prave zaveze. Nenehna pretočnost iz verza v verz kaže na vrtiljak, kot ga je še posebej opaziti v njenem prvencu *Krekspot na požarnih štingah*.

Tudi fizično telo je v zbirki *Sršena pičim nazaj* v pomembni fazi razkrivanja »kako pritisniti ventil za sproščanje / ko ležiš na tleh in ne moreš vstati / misli se derejo ena čez drugo / hrup *noise* džumbus / ki se ga ne da utišati / s čepki za ušesa« (Razpotnik 2024: 22). Vse se staplja, tako da je prekrivanje spomina s sedanostjo križišče neštetih grenkih občutkov, ki pomembno vplivajo na pesniški jaz tudi v vsakdanjem (mimo-bežnem) življenju.

3 Erotika kot zabava in hkrati krik

Erotika bi lahko predstavljala pomembno intimno vez, vendar ni vedno mogoča. V obeh zbirkah je opaziti motiv Grumovih žensk, zlasti Hane, pri čemer gre tudi za vlogo žrtve zaradi posilstva, česar prej v družinskih odnosih ni bilo opaziti.

Tako je lahko erotična poezija tudi odklon, perverzija, torej krik proti približevanju. Spajanje med telesno in duhovno ljubeznijo (Zupan Sosič 2009: 170) je vseeno bolj mogoče v primerjavi s prej poudarjeno poezijo, ki je namenjena zgolj pobegu, lahko bi rekla, da ne gre niti za pravi užitek in lepoto v njem. Razpotnik vseeno pada v svet opa-

zovalke, osvajalke, Koselj Marušič pa se (tudi begajoče) predaja prepustitvam in partnerskim odnosom.

4 Razmislek, ali je družina res varno sidro

Prispevek se je osredinil na izbrane pesmi Veronike Razpotnik in Hannah Koselj Marušič. S sodobno interpretacijo sem prikazala, kaj vse lahko pomenijo čustva v otroštvu in odrasli dobi ter kako se kažejo skozi različne vidike obnašanj oz. odzivov znotraj posameznic in družbe.

Pregled pesniških zbirk *Sršena pičim nazaj* in *vse je eno vse je vseeno* je z literarno analizo prikazal primarne odnose v družini, ki so pomembno vplivali na otroštvo in odraslo dobo subjektov. Pozorna sem bila na čustva, ki jih pesnici kažeta v odnosu do drugega v odrasli dobi skozi spomine in zdajšnjost. To so lahko ljubljena oz. ljubljene in bližnji svojci. Odzivi na odnose in spomini so pogosto samodestruktivni in vplivajo na obe subjektivi kot slab odziv in spomin. Varna navezanost je mogoča samo na babico, kot je zaznati iz poezije Veronike Razpotnik. Tudi erotično približevanje je mogoče razumeti kot eskapizem, samo približevanje in pozneje ljubljenje pa je na ravni dekadence.

Kljub idealnim hčerkam v intelektualnem smislu (kot se kažeta na primeru pesmi pridna poredna pridna Koselj Marušič in Lajež III Razpotnik: prva omenja obiskovanje elitne gimnazije, obe se odločata za več uspešnih študijev, ne prejemata pa ljubezni) umanjajo pristna topla čustva staršev in njihova potrditev o vrednosti življenja otrok. V pesmih so stabilni in varni odnosi ves čas odsotni.

Intima, prav tako z njo povezana erotika v odrasli dobi, se seli v umike ter negotovost, kar prikazuje splošno stanje današnjega sveta in družbe. V obeh primerih gre za svet, ki iz individualizma prehaja v kolektivni problem in obratno. Čeprav živimo v nestabilnem svetu, se zdi, da pesniški jaz v izbrani poeziji še vedno stremi k ljubezni, kljub temu pa je ta prežeta z negotovostjo, mimobežnostjo, odvisnostjo, spolnim in fizičnim nasiljem.

Na primerih izbrane poezije sem prikazala pomen čustev ali človeške odsotnosti, ki so vplivale na življenje obeh pesniških jazov. Močna poezija kaže na motive čustev, ki se pogosto odražajo skozi bolečino, in je pomemben kazalnik sodobne slovenske poezije. Obenem gre za poezijo brez patetike ter razčustvovanosti, brez pretirane želje po sočustvovanju, saj se subjektivi ne postavljata v vlogo žrtev, prav tako kažeta tudi svoje pobege v dekadenco z različnimi omamami, ki pomagajo ubežati nešteto vprašanjem.

Literatura

- CULLER, Jonathan, 2008: *Literarna teorija. Zelo kratek uvod*. Ljubljana: Založba Krtina.
- KOSELJ MARUŠIČ, Hannah, 2024: *vse je eno vse je vseeno*. Ljubljana: Mala črna skrinjica.
- RAZPOTNIK, Veronika, 2021: *Krekspot na požarnih štengah*. Ljubljana: Književno društvo Hiša poezije.
- RAZPOTNIK, Veronika, 2024: *Sršena pičim nazaj*. Ljubljana: Škuc.
- NOVAK POPOV, Irena, 2014: *Novi sprehodi po slovenski poeziji*. Ljubljana: Zveza Slavističnih društev Slovenije (Zbirka Slavistična knjižica, 19).

- ZUPAN, Špela, 2011: Družina v poeziji najmlajše pesniške generacije. Vera Smole (ur.): *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 47. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 143–146.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2009: Telo v slovenski erotični pesmi. Mateja Pezdirc Bartol (ur.): *Telo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 45. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 169–179.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2013: *V tebi se razraščam*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2021: Literarna interpretacija pesmi Tine Kozin in Braneta Mozetiča. Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. 40. simpozij Obdobja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 121–127. <https://doi.org/10.4312/Obdobja.40.2784-7152>